

deel van het werk behandelt de oorlogstijd, de strubbelingen rond het evangelisatiewerk en de bouw van de nieuwe kerk aan de J. D. Pollstraat.

Te veel feitjes

Het is een gezellig kijkboek geworden, dat vooral door de oudere gemeenteleden met de glimlach van de herinnering ter hand zal worden genomen. De hoeveelheid foto-materiaal is overdadig. Mijns inziens had daarvan wel wat gemist kunnen worden. Reproducties van rekeningen voor leveranties van rollen gordijnstof, dakpannen of kachelpijpen aan de kerk of van uittreksels uit de Burgerlijke Stand maken het verhaal niet wezenlijk duidelijker.

Maar ook de tekst gaat aan die overdaad mank. De lezer krijgt een grote hoeveelheid feiten voorgeschoteld, maar de daarachter liggende oorzaken blijven onbesproken. Toegegeven, de geschiedenis van de Hoornse Gereformeerden wordt gekenmerkt door kleine vrij onbelangrijke voorvallen, maar deze voorvallen zijn de plaatselijke symptomen van een ontwikkeling die een belangrijk deel van de Nederlandse bevolking omvat. De verklaring uit een Calvinistische mentaliteit, zoals die in de inleiding wordt gegeven, blijft te vaag. Overigens wordt op een van de eerste bladzijden een schitterende karakteristiek van die mentaliteit gegeven. Maar alle mensen, ook Gereformeerden, zoeken naar wat in hun ogen de waarheid is en gebruiken daarbij de hulpmiddelen die hen ten dienste staan. Die hulpmiddelen en de omstandigheden waaronder die hulpmiddelen in het verleden gebruikt werden, verschilden nogal eens met die van de tegenwoordige tijd. En het is de belangrijkste taak van de geschiedsschrijver om dat voor zijn lezers duidelijk te maken.

Slechts tweemaal gaat de schrijver iets dieper in op de ontwikkelingen binnen de Gereformeerde Kerk in Nederland. Dat is bij de Afscheiding van 1834 en bij de afsplitsing in 1944 van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt (Art. 31 K.O.).

De Afscheiding van 1834, waaruit de Gereformeerde Kerk is voortgekomen, is een zeer complex verschijnsel. Zij kan niet alleen verklaard worden, zoals de schrijver doet, uit het verzet tegen het door koning Willem I in 1816 uitgevaardigde Algemeene Reglement voor de Nederlandsch Hervormde Kerk, tegen de grotere leervrijheid voor de predikanten en tegen de nieuwe gezangen. Er ligt een zeer diep geworteld gevoel aan ten grondslag dat conservatief, individualistisch en vaak opmerkelijk democratisch was. Het denken in en over de kerk had sinds 1619, het jaar van de Dordtse synode een ontwikkeling doorgemaakt. Die dat niet wensten te erkennen, gingen met de Afscheiding mee, de grote meerderheid bleef in de Nederlands Hervormde Kerk. Maar ook sociale verschillen kwamen bij deze beweging aan het licht. Waarom bleven anders de deftige heren van het Réveil, dat theologisch zeer dicht bij de Afscheiding stond, apart staan? Het is een algemeen aanvaard feit waarvoor ook dit boek de bewijzen levert, dat de Afscheidenen aanvankelijk hun aanhang voornamelijk in de lagere sociale milieus vonden. En waardoor was de afscheiding zo sterk plaats gebonden? Het zijn zaken waarvoor ik in een boek als dit meer aandacht had verwacht.

De uitreding van de mensen van artikel 31 in 1944 wordt goed behandeld, waarschijnlijk omdat deze beweging ook

nogal wat beroering bracht in de Hoornse gemeente. Andere soortgelijke afsplitsingen worden echter niet of ternauwernood genoemd. Op bladzijde 44 staat, dat op 9 juli 1892 de gemeente Hoorn officieel Gereformeerde Kerk te Hoorn is gaan heten. Een cryptische mededeling. De zaak wordt een stuk duidelijker, als men weet, dat in dat jaar Afscheidenen en Dolerenden uit de Nederlands Hervormde Kerk samen de Gereformeerde Kerken in Nederland gingen vormen. En in deze nieuw georganiseerde kerk lag zeer sterk de nadruk op de plaatselijke kerkelijke gemeente, ook in de naamgeving. En in dit verband zouden er ook een paar woorden gewijd moeten worden aan Abraham Kuyper en zijn Doleantie. Iets zal daarvan toch ook wel in Hoorn merkbaar zijn geweest. Hier zal toch ook wel gespaard zijn voor de eigen universiteit en hier liep men toch ook warm voor de Anti-Revolutionaire Partij?

Voor de ingewijden

Het hele boek is door dit alles teveel aan de oppervlakte gebleven. Bijvoorbeeld die spectaculaire groei: van 318 in 1942 naar 1.045 in 1970 en verder naar 1.200 in 1973. Verder geen cijfers. Iets meer informatie over die enorme toename in de na-oorlogse jaren had er toch wel gegeven kunnen worden? Het boek is teveel geschreven voor de mensen die het allemaal al weten. Enkele verduidelijkingen hadden het werk voor een veel grotere kring interessant kunnen maken. De vele ruzies die gevolgd werden door een bedanken als lid van de gemeente, moeten bijvoorbeeld voor een Katholiek een absurd verschijnsel zijn. Ook het verzet tegen het zingen van gezangen tijdens de dienst of het geschil over het evangelisatiewerk is voor buitenstaanders weinig duidelijk. Daarvoor had een verklaring van de naam Te Lintel Hekkert best gemist kunnen worden. Door het gehele boek is echter bijzonder goed de oud-Calvinistische geest van de Gereformeerden weergegeven. Dat vind ik voor een schrijver van Katholieke huize een opmerkelijke prestatie.

— — — — —
Drs. J. P. H. van der Knaap, De banken zijn hard . (Honderd jaar „op G.G.“ in Hoorn en omstreken). ISBN 90 70022.23.0. Aantal pagina's 200 Formaat 21x30 cm Verschenen in 1983 by Uitgeverij Edecea BV, Hoorn. Boekhandelprijs f 75,—.